

א ילקוט שמות רמז
שס"ג: ב עין מגילה
דף י"ט ע"ג: ג ילקוט
ליוז רמז תמל"ח:

ברכות פרק ראשון ה.

יא תורה זו מקרא בר. דהיינו גוף התורה והיא נקראת מקרא בכ"מ כלשון התורה וכו' המס' שהיא תחלת ש"ס
כל [רש"י] לפרש דע"כ נקראת התורה מקרא בלישנא דתלמודא בכ"מ ע"ש שמצוה לקרות בה עכ"ל
והיינו דבעי לקרותה בכתב בנקודתה ובפיסוק טעמים משא"כ במשנה ובתלמודא. והמלואה זו המשנה ללא דברה בה
רק בגוף המלואה ואח"כ כל התלמוד לפרש מהיכא נפקא המלואה מגוף התורה וכפרש"י: אשר בתבתי אלו נביאים
ובתוביב. דגם אלו נתנו
ליכתב אבל אין בהן מלואה
קריאה כמו בתורה וק"ל:

ציונים

והמצוה זו משנה.
ארחות צדיקים שכ"ז.

אשר כתבתי אלו
נביאים וכתובים.
רצ"ה מחשבות חרוץ
טו ד"ה ועל. משך
חכמה שמות כד/ב.

מלמד שכולם ניתנו
למשה בסיני. תורה
תמימה שמות כד/כא.

כל העוסק בתורה
יסורים בדלים ממנו.
מהר"ל נת"ע-ב נתיב
היסורין פ"א. משנת
רבי אהרן ח"ג ט.

יא * ואמר רבי לוי בר חמא אמר
ריש לקיש: מאי דכתיב
(שמות כד) "וְאָתְנָה לָךְ אֶת לַחַת הָאֶבֶן
וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם?"
לַחַת (הָאֶבֶן) - אֵלּוּ עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת.
"וְהַתּוֹרָה" - זֶה מִקְרָא. "וְהַמִּצְוָה" - זֶה
מִשְׁנָה. "אֲשֶׁר פָּתַבְתִּי" - אֵלּוּ נְבִיאִים
וּכְתוּבִים. "לְהוֹרְתָם" - זֶה גְמָרָא. בְּמִלְמַד
שְׂבָלָם נִתְּנוּ לַמִּשְׁנָה מְסִינֵי.

יא מקרא. חומש שמלואה
לקרות בתורה: זו משנה.
שיתעסקו במשנה: זו גמרא.
סדרת טעמי המשניות
שממנו הוראה יולאה אבל
המורים הוראה מן המשנה
נקראים מבלי העולם
במסכת סוטה (דף כג):
יב ולהוציאו רשף. כתיב צין
רעב למוזקין נדרש לפניו
ולאחריו יסורין ומוזקין:

הכותב

יא [לוחות האבן אלו עשרת הדברות וכו']. לשון הרב
[רש"י] הוא קצר וארוך [וראו לדקדק בו] כי
בפירוש [זו] מקרא כתב שמצוה לקרות בתורה [ולא כתב כן על
זו משנה אלא שיתעסקו בה וזה מפני ההבדל אמתי שיש
ביניהם] כי התורה מצוה שתכתב וא"כ מצוה לקרות בתורה

עיון יעקב

יא מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן וכו' התורה
זכו'. אפשר דעיקר הלימוד מדלא כתיב בפסוק
להיפך את לוחות האבן אשר כתבתי התורה והמצוה
להורותם אלא ודאי לדרשה אתי ולהורות סדר הלימוד
שמתחלה ילמוד עשרת הדברות ואח"כ מקרא ומשנה
ונביאים וכתובים וגמרא ולא שיהא דולג המקרא ומשנה
ללמוד הגמרא כדאיתא פט"ו דמסכת סופרים:

עין יוסף

(מהרש"א): זו גמרא. סברת טעמי המשניות שממנה
הוראה יוצאה אבל המורים הוראה מן המשנה נקראו
מבלי עולם במסכת סוטה (רש"י):

יא והתורה זו מקרא. דהיינו גוף התורה והוא חומש.
וקראה מקרא ע"ש שמצוה לקרות בה
בכתב בנקודתה ובפיסוק טעמים. אבל במשנה וגמרא
אנחנו חייבים להתעסק בה. ר"ל ביריעתה על פה. כי לא
נתנו לכתוב עד שבאו רבינו הקדוש ורב אשי וכתבוה
לסבה אמיתית ידוע. ועיין בפרק הנזקין (הכותב): זו
משנה. שיתעסקו במשנה: אלו נביאים וכתובים. דגם
אלו נתנו ליכתב. אבל אין בהם מצות קריאה כמו בתורה

ליקוטים

תורה זו מקרא והמצוה
זו משנה אשר כתבתי
אלו נביאים וכתובים
להורותם זה גמרא. בסי'
פני יהושע תמה דאמאי
הפסיק במשנה בין
תורה לנביאים וכתובים.
ובנביאים וכתובים הפסיק
בין משנה לגמרא. ונחקק
בוה. ונראה עפ"י דאיתא
בנדרים (דף כב:) א"ר
אדא ברבי חנינא אלמלא
לא חטאו ישראל לא
ניתנה להם אלא ה'
חומשי תורה וספר
יהושע לבד וא"כ מסתבר
דיש דין קדימה למשנה
על נביאים וכתובים שהם
לא נתנו רק מחמת
חטאתם אבל משנה
שהיא תורה שבע"פ
לפרש ולבאר את התורה
שבכתב ולטובת ישראל
ניתנה בע"פ [עין תוסי'
גיטין (ס: ד"ה אתמהו)
בשם מדרשן]. והא
דמאחר לגמרא הוא
משום דעיקר הפלפול
שהוא להבין דבר מתוך
דבר וזה לא ניתן
לישראל רק למשה
ולזרעו לבד רק הוא נהג
בה טובת עין ונתנה
לישראל (אהבת איתן):

כז. ואמר רבי לוי בר חמא אמר ריש לקיש, מאי דכתיב "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם", "לוחות האבן" אלו עשרת הדברות, "והתורה" זו מקרא כו', "להורותם" זו גמרא, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני. קרא כאן הלוחות לוחות אבן, לדעתי בכוונה מדוייקת, וכן בעוד איזה מקומות. וכבר העיר ע"ז יפה הגאון רי"צ מעקלענבורג ז"ל בסידור עיון תפילה שלו בתפילת שחרית לשבת, וכביאור הכתב והקבלה. ולדעתי הנה, האבן היא החומר שעליו הי' חרות מכתב אלקים. והנה המשנים את התורה ברשעת דעותיהם יאמרו, כי צריך לשמור רק את רוח התורה וכוונתה בכללה, אך המעשים, הוא חומר התורה, הם משנים לפי רוח הזמן. כדי להוציא מדעות נכזבות כאלה, נתן הקב"ה את עשרת הדברות, שהם אות הכרית על כל התורה כולה, בחומר אבן, חומר קשה שאין שום שינוי יכול לשלוט בו, כדחז"ל: של סנפירינן היו, שאפי' פטיש יפוצץ על ידם, להורות שאפי' החומר של התורה אין שום שינוי יכול לפול בו ח"ו. וכל המעשים שאנו מצווים מפי השי"ת בעשיית המצות, הם חק עולם דבר צוה לדור ודור. והנה המהרסים, בנו פינת דעותיהם הרעות על עניני תורה שבע"פ, שמצינו פעמים נגר פשטא דקרא, ודימו שח"ו שינו חז"ל בתורה"ק. אבל באמת הכל קבלו למשה מסיני בתורה שבע"פ. ע"כ אמר, "את לוחות האבן" אלו עשרת הדברות, שחומר שלהם ג"כ חזק בלא שום שינוי, ואין אפשרות לשינוי שיחול עליו, "והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם" וכולם נתנו למשה מסיני, ולא נשתנה ולא ישתנה ח"ו דבר א', ודבר אלקינו יקום לעולם².

המדמים להורות מן התלמוד. ואמנם מה שזכרת מהיותו בלתי ירא שמים אם הוא דיין קבוע ראוי לחקור בזה לפי שאין ראוי לנו לעמוד דיין שאינו הגון לפי שהוא כנוטע אשרה בישראל ואם אינו דיין קבוע אלא שאין דן לפניו אלא מי שקבל אותו על דרך הברירה אין לנו לעכב בזה.

מה יאמר אדוננו באיש שלא קרא מעולם הלכה עם רב ואינו יודע דרך הלכה ולא פירושה ולא קריאתה אלא שהוא ראה הרבה מתשובות הגאונים ז"ל וספרי הדינים. ולא נעלם מאדוננו שהתשובות אינם עומדות על מצב אחד בפרט הישנות מהם שנכנס בהם ההפסד מצד המעתיקים אותם ועם זה יחסו קצת תשובותיהם לזולת בעליהן גם הרבה מן הגאונים הורו בתשובותיהם על שאלה אחת ואח"כ חזרו בהם מאותה הוראה או השיגו אותם אחרים בכך. ואם איש שעיקר ידיעתו בתשובות אלו ואינו מבין הצדק מהם מבלתי הצדק אם יוכל להורות בענין אחד או בנדון אחד ויפסוק הדין בו ואפשר להיות שאותה שהורה ממנה כבר חזר בו המורה בה ומי שאינו מבין עיקר הדין ולא מאיזה מקום יצא מן התלמוד אם הוא מותר להורות או אם ראוי לסמוך עליו בשום דבר, בפרט אם הוא בלתי ירא שמים והעידו עליו ברשעיות רבות ועוד העידו עליו שהוא נתלה היום לענין דין אחד בשאלה אחת ומייחס אותה לגאון אחד ומחר הוא נתלה בדין הדומה לו בשאלה אחרת באופן אחר והוא מיחס אותה לגאון אחר, יבאר לנו אדוננו שורת הדין בזה ביאור מספיק.

תשובה: דע שהאיש הזה ראוי יותר להתיר לו להורות מאנשים רבים קבעו עצמם להוראה בזמננו זה ורובם אין בהם אפי' אחד משני דברים אלו רצוני לומר הבנת ההלכה והעמידה על דעת הגאונים ז"ל. ואותם שמדמים להורות מעיון ההלכה ומחוזק עיונם בתלמוד הם שראוי למנעם מזה לפי שאין בזמננו זה מי שיהי' ראוי לכך ולא מי שהגיע בחכמת התלמוד לכלל שיוורה מעיונו מבלי שיעמוד על דעת הגאונים ז"ל. אבל מי שמורה מתשובות הגאונים וסומך עליהם ואע"פ שאינו יכול להבין בתלמוד הוא יותר הגון ומשובח מאותו שחושב שהוא יודע בתלמוד וסומך על עצמו. שהוא אע"פ שהוא מורה מסברא בלתי אמתות מראיות הגאונים ז"ל מ"מ אינו טועה בזה לפי שהוא מה שעשה ע"פ ב"ד גדול מומחה לרבים עשה. ומי שמורה מעיונו בהלכה אפשר שהוא חושב שאותה הלכה מחייבת אותה הוראה והיא אינה מחייבתה והטעהו עיונו או טעה בפירושה. ואין בזמננו זה מי שיגיע בתלמוד לגדר שיוכל לסמוך להורות ממנו. וכבר באו לידי תשובות קצת אנשים בדברים שהורו בהם והם חושבים שהורו כדן ושהוא ברור כשמש והם טעו בהוראתם ותלו הדבר ההוא אל מקום בלתי מקומו ולמדו הדין ממקום שאין לתלמוד אותו ממנו וכבר היה בין הדבר שדנו בו ובין ההלכה שנתלו בה לאותו הדין חילוק דק ודקדוק נעלם ונסתר ולא הרגישו בו והיו לוקחים ההלכה בכללה כפשטה ולא הרגישו בחילוק הדק שבה ומדמין הנדון שלהם לה ואינם מרגישים בחילוק הדק שביניהם. עד שאני אומר שמי שאינו סומך על עצמו אם הוא נתלה בתשובות הגאונים ובהוראתם שהם הלכות פסוקות וסברות קצרות ברורות הוא יותר משובח מאותם

דרך חיים, שעל פרקי אבות (פרק ו משנה ו) של המהר"ל

אמר יהודה בן בצלאל זלה"ה. אחר שהתבארו לך כל אלו מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, יש לעיין בענין למוד הדור הזה, אם אלו מ"ח דברים שעל ידם קנין התורה הם צריכים לתורת הדור הזה...

ונתחדש עוד דרך קצרה עד שנמצא שולחן ערוך לפני האדם, יאמרו זה השלחן אשר לפני השם וגדול וקטון קרואים ומזומנים אל השלחן לא נכר שוע לפני דל ומשלחן גבוה זכו הכל, לא ידע טעם ולא סברא מורים הלכה מתוך המשנה הראשונים התנאים והאמוראים והגאונים וכל האחרונים התחילו בסדר המסודר, ללמוד תחלה מקרא ואחר כך משנה ואחר כך תלמוד, ובדור הזה מתחילין בתלמוד שמחנכין הנער בן ששה ושבע בתלמוד ולבסוף יעלה אל המשנה, ולא ללמוד רק שמחפשים בהלכות פסוקות כמו שאמרנו... עכשיו לא נשאר לא תלמוד ולא שום דין ולא שום הוראה רק ע"י חיפוש... כי שפתי אמת תכון לעד ולנצח ויסור מעלינו ההופכים ללענה משפט והאומרים למר מתוך אמן.

נתיבות עולם (נתיב התורה, פרק טו)

... ובפרק חלק (סנהדרין צ"ט ע"ב) אמר ר' אלעזר אדם לעמל נברא. איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשאמר לא ימוש ספר התורה מפיך הוי אומר לעמל תורה. פירוש זה, כי אי אפשר שיהיה נברא האדם בלא עמל...

כי כאשר שנה המשנה ולא שמש תלמיד חכם לברר טעמי המשנה, שהוא שכל ברור כאשר עמד על טעמי המשנה, נקרא זה עם הארץ כאשר לא קנה השכל... מי ששנה המשנה ולא שימש תלמיד חכם לברר לו המשנה לא יצא אל הפועל השלימות להיות חכם בפועל... מי שלמד המשנה בלי ברור טעם המשנה חסר למוד התורה... כי התורה השכלית ראוי להם בפרט... כי מיוחדים ישראל לקבל השכל מן השם יתברך... וזה שלא למד רק המשנה נחשב כותי שאין לו התורה מצד החכמה רק שנהגו כך, ואין עשיית המצות רק מצד השכל... וזה שלמד המשנה ולא ידע טעם התורה כאלו היה התורה דבר פחות ושפל שאין בו השכל, ומפני כי דבר זה הוא דבר זר ויוצא מן הראוי, כי מצות התורה ראויים מצד עצמם שיהיו נעשים בשכל, וזה שלא למד רק המשנה שאין בה ברור השכל הוא דבר זר יוצא מן הראוי... כלומר שמורים אף שאינו יודע עיקר טעם המשנה, ובזה מבלין העולם כי העולם עומד על התורה, ואין זה נחשב תורה כאשר אין יודע ברור טעם המשנה והתורה שהיא להורות המעשה הוא עיקר תורה ועל זה העולם עומד, ולכך כאשר מורין הלכה מתוך המשנה לא מצד השכל הברור הם מבלי עולם שעומד על התורה...

אבל בדור הזה אם היו פוסקים הלכה מתוך המשנה היה זה די, כי המשנה היא ראשית לתלמוד והתחלה אליו, אבל אין פוסקין הלכה מתוך המשנה שהיא עשויה לתלמוד כי התלמוד הוא פירוש המשנה, רק שהם פוסקים הלכה מתוך הפוסקים אשר נתחברו להורות הלכה למעשה ולא נעשו ללמד אותם רק לפסוק מהם, ודבר זה יותר רחוק מן הדעת. והראשונים כמו הרמב"ם זכרוננו לברכה והטור זכרוננו לברכה, אף על גב שגם הם חברו הפוסקים בלא ברור לא היה דעתם רק להורות סוף ההלכה ואשר הוא עולה מתוך התלמוד. אבל לפסוק האדם מתוכה מבלי שידע מאיזה מקום יוצא הדין רק הלכתא בלא טעמא לא עלה על דעתם ועל מחשבותם... ואלו ידעו המחברים כי החבורים ההם יהיו גורמין שיהיו עוזבין את התלמוד לגמרי ויהיו פוסקין מתוך החבורים לא היו מחברים אותם. כי יותר ראוי ויותר נכון שיהיה פוסק מתוך התלמוד, ואף כי יש חוש שלא ילך בדרך האמת ולא יפסוק הדין לאמיתו שתהיה ההוראה לפי האמת, מכל מקום אין לחכם רק מה שהשכל שלו נותן ומבין מתוך התלמוד, וכאשר תבונתו וחכמתו תטעה אותו עם כל זה הוא אהוב אל השם יתברך כאשר הוא מורה כפי מה שמתחייב מן שכלו ואין לדיין רק מה שענינו רואות, והוא יותר טוב ממי שפוסק מתוך חבור אחד ולא ידע טעם הדבר כלל שהולך כמו עור בדרך. ובאולי יאמר אם כן בדור הזה שאינם בקיאים בתלמוד ולא ידעו אותו איך נפסק הלכה, הלא בודאי קשה הוא דבר זה שנסתכחה תורה ואין אנו ראויים לפסוק הלכה, וכל זה מה שאין אחד חוזר על תלמודו להיות בקי ורגיל בלמודו כמו שכתבנו למעלה גודל חסרוננו בתורה עד כי יבא מורה צדקנו ויסור טפשות לבנו ונפלאות מתורתו יראנו, אמן וכן יהי רצון במהרה בימינו אמן.